

Aan de grond genageld door regels en angstcultuur?

Jan Hommen

SAMENVATTING Europa neemt een vooraanstaande positie in op verscheidene financiële markten, waaronder de obligatiemarkt. De positie op de aandelenmarkten is echter relatief zwak gezien vanuit mondiaal en historisch perspectief. Europa heeft, zeker in vergelijking met Amerika, een wat behoudender cultuur ten aanzien van beleggen in aandelen. Europese aandelenmarkten zijn ook meer versnipperd en lokaal gericht, hoewel daar recentelijk aanzienlijke consolidaties hebben plaatsgevonden. Versterking vraagt één Europese markt, met daarbij een slagvaardig accountantsberoep met onafhankelijk toezicht en een duidelijke set verslaggevingsstandaarden. Een balans tussen extern toezicht en zelfregulering is onontbeerlijk om de onafhankelijkheid van accountants te waarborgen en kwaliteit te kunnen garanderen. Door vast te houden aan inhoud en principes bij de invulling van toezicht op accountants kan Europa zich positief onderscheiden van de Verenigde Staten. Evenwicht tussen regels en professionele vrijheid stimuleert accountants op het eigen oordeel te vertrouwen en draagt eraan bij een angstcultuur te vermijden. De introductie van IFRS in Europa heeft eveneens een positief effect op de mondiale concurrentiekracht van Europese aandelenmarkten. Het hanteren van één set verslaggevingsstandaarden bevordert de vergelijkbaarheid van financiële verslagen, verhoogt de transparantie en verlaagt vermogenskosten voor het bedrijfsleven. Er is ook ruimte voor verbetering door IFRS verder te laten evolueren naar een systeem van principes en consistente interpretatie te bewerkstelligen.

1 Inleiding

Zes jaar geleden, in de herfst van 2001, was de ontrafeling van Enron in volle gang. De nasleep van deze en andere affaires heeft de accountantswereld in mijn beleving dramatisch beïnvloed. Accountants hebben zich fundamentele vragen gesteld over hun beroep: welke taken moeten we vervullen, welke niet? Hoe onafhankelijk kunnen en willen we zijn van onze cliënten? Hoe moet het toezicht op accountants worden georganiseerd? Voor zover deze vragen niet spontaan opkwamen bij accountants zelf, zorgde de buitenwereld er wel voor dat ze niet om deze kwesties heen konden. Er kwamen veel nieuwe wetten, regels en instituties, zoals de Sarbanes-Oxley Act (2002) en de Public Company Accounting Oversight Board (PCAOB) in de Verenigde Staten, de Code Tabaksblat (Commissie corporate governance, 2003) en toezicht op accountants en financiële verslaglegging door de Autoriteit Financiële Markten (AFM) in Nederland. Ook de invoering van International Financial Reporting Standards (IFRS) heeft de afgelopen jaren zijn sporen nagelaten, vooral binnen Europa¹. In dit artikel beoog ik een bijdrage te leveren aan het debat over de rol van de externe accountant in onze economie. Mijns inziens is de concurrentiepositie van Nederland mede afhankelijk van hoe goed en efficiënt de Europese kapitaalmarkten functioneren. Dit artikel beschouwt daarom de Europese kapitaalmarkten en geeft antwoord op de vraag hoe Europa de positie van

Drs J.H.M. Hommen is Chairman of the Board van Reed Elsevier sinds 2005. Voorzitter van de raad van commissarissen van TNT NV, Voorzitter Raad van Toezicht van Academisch Ziekenhuis Maastricht en TiasNimbas Business School van de Universiteit Tilburg. Lid raad van commissarissen van ING Groep NV en Campina. Was vice-voorzitter Raad van Bestuur en Chief Financial Officer van Koninklijke Philips Electronics NV tot zijn pensionering in 2005.

zijn aandelenmarkten kan versterken (paragraaf 2). In mijn overtuiging vraagt dat om één Europese markt, een slagvaardig accountantsberoep met onafhankelijk toezicht en een duidelijke set verslaggevingsstandaarden. Europa kan zich positief onderscheiden van de Verenigde Staten door vast te houden aan inhoud en principes bij de organisatie van het accountantsberoep en de invulling van het toezicht daarop. Het louter stellen van eisen aan de vorm en specifieke regels leidt mijns inziens tot een angstcultuur waarbij accountants niet langer op het eigen oordeel durven te vertrouwen. Daarbij is niemand gebaat.

Paragraaf 3 behandelt daarom de inrichting van het Europees toezicht op accountants en doet voorstellen hoe te komen tot evenwicht tussen regels en professionele vrijheid. Ook pleit het voor een driedeling tussen accountants die wereldwijd, regionaal of slechts nationaal opereren. Deze opsplitsing kan bijdragen aan het vermijden van overregulering en beperking van aansprakelijkheidsrisico's. Paragraaf 4 behandelt welke lessen zijn te trekken uit de introductie van IFRS in Europa en doet suggesties om te komen tot een duidelijke set verslaggevingsstandaarden. Het artikel sluit af met een conclusie.

2 Een krachtige Europese kapitaalmarkt

Europa neemt een vooraanstaande, stevige positie in op verscheidene financiële markten. De obligatiemarkt bijvoorbeeld is diep, breed en gemakkelijk toegankelijk voor ondernemingen en voor overheden en andere instellingen die hun zaken goed op orde hebben. De invoering van de euro heeft deze markt versterkt en bij elkaar gebracht; een succesverhaal wat mij betreft. Zo heeft de oprichting van de euro-obligatiemarkt geleid tot hogere uitgiftevolumes van bedrijfsobligaties vergeleken met gecombineerde uitgifte van schuld papier in de oude nationale valuta. Sinds 1999 is het uitgiftevolume met meer dan 25 procent per jaar toegenomen en heeft de meer liquide obligatiemarkt bijgedragen aan lagere financieringskosten voor bedrijven en overheden, aldus De Nederlandsche Bank (2005, p. 47). Ook op de valutamarkten is Europa sterk, al heeft de euro nog niet de functie als wereldwijde reservevaluta gekregen die velen hadden verwacht. De (nog steeds) weinig verheffende discussies tussen de Eurolanden over de toepassing van het Stabiliteitspact hebben in deze ongetwijfeld een negatief effect gehad. Ook op de grondstoffenmarkt staat Europa sterk met de London Metal Exchange (LME). De aandelenmarkten zijn echter een ander verhaal.

Wat is er aan de hand?

Europees tegenwicht tegenover de Verenigde Staten vind ik vooral op de aandelenmarkten relatief zwak. Versterking van aandelenmarkten uit de lidstaten van de Europese Unie vereist diverse stappen. Te denken valt aan het creëren van één Europese markt, inclusief hechtere samenwerking of zelfs fusie van de nationale toezichthouders op aandelenbeurzen. Amerikaanse aandelenmarkten zijn mijns inziens van oudsher dieper en aantrekkelijker dan de Europese, zowel voor lokale ondernemingen als ondernemingen uit andere regio's in de wereld. De directe kosten van een beursnotering liggen in de Verenigde Staten weliswaar hoger dan in Europa, gezien de forse emissiekosten op Wall Street, toch zijn er veel Europese bedrijven die voor hun eerste internationale notering niet gekozen hebben voor de London Stock Exchange – Europa's meest internationale beurs – maar voor Nasdaq of de New York Stock Exchange. Het relatieve wantrouwen ten aanzien van beleggingen in aandelen speelt Europa bovendien parten. Dat gebrek aan vertrouwen verklaar ik vanuit versnipperd en lange tijd bescheiden toezicht, verschillende verslaggevingsstandaarden en onduidelijke regelgeving, hoewel op deze gebieden recentelijk veel verbeterd is. Alle nog resterende statutaire en niet-statutaire barrières moeten mijns inziens worden beslecht omwille van vrij kapitaalverkeer in Europa. Hierbij kan de EU-Richtlijn over financiële dienstverlening² (Europees Parlement, 2004) een beslissende rol spelen.

De aantrekkingskracht van Wall Street als aandelenmarkt heeft recent niettemin een deuk gekregen door de verplichtingen die Sarbanes-Oxley aan genoteerde ondernemingen oplegt, zowel Amerikaanse als niet-Amerikaanse. Ook ervaar ik dat bedrijven zich ergeren aan de lijvige handleidingen van de Amerikaanse beurzen. Bovendien vormt de toeneemende juridisering van de Amerikaanse maatschappij en economie een steeds zwaardere ballast voor de Amerikaanse aandelenmarkten, onder meer vanwege de vaak extreme aansprakelijkheidsrisico's van genoteerde ondernemingen en bestuurders – maar ook van bij hen betrokken partijen als accountants. De afgelopen jaren vonden relatief weinig internationale beursgangen in de Verenigde Staten plaats en relatief veel in Azië en Europa (Bloomberg en Schumer, 2007, p. 43). De London Stock Exchange telt inmiddels een flink aantal bedrijven uit landen als Rusland en India op haar lijst van internationale noteringen. Dit is hoopgevend en relevant. Groei verwacht ik de komende decennia vooral in opkomende markten. Dit zal in landen als China, Rusland, India en Brazilië leiden tot versterking van de lokale

aandelenmarkten, maar de sterke ondernemingen in deze landen zullen ook de kapitaalmarkten van Europa of de Verenigde Staten willen aanboren. Europa moet wat mij betreft voor hen een aantrekkelijk alternatief zijn.

De Amerikanen onderkennen hun recente verlies aan concurrentiekracht. Een officiële commissie van wijze mannen is nagegaan welke aspecten van Sarbanes-Oxley moeten worden teruggedraaid (Bloomberg en Schumer, 2007). Ook wordt er al jarenlang gepraat over een radicale wijziging van het rechtssysteem. Maar net als in Europa is het ook in de Verenigde Staten politiek niet gemakkelijk snel een fundamenteel andere koers in te slaan. Het is daarom belangrijk dat Europa dit moment benut en in actie blijft om zijn eigen aandelenmarkt aantrekkelijker te maken. Niet voor niets is versterking en integratie van de Europese kapitaalmarkten een van de doelstellingen van de Lissabon-agenda om de concurrentiekracht van Europa te vergroten. Tijdens de top van de Europese Raad in Lissabon van maart 2000 heeft de Europese Unie zich het strategische doel gesteld in 2010 de meest concurrerende en dynamische kenniseconomie van de wereld te worden die in staat is tot duurzame economische groei met meer en betere banen en een hechtere sociale samenhang (ministerie van Buitenlandse Zaken, 2000). Een sterke Europese aandelenmarkt is in het belang van ondernemingen, maar ook van accountants en toezichthouders; zonder zo'n sterke eigen markt zal Europa in relevante internationale discussies altijd het kleine broertje van Wall Street en Washington blijven. In het internationale economische verkeer staat geld mijns inziens voor macht. Europa moet daarom wat mij betreft zijn mannetje staan.

3 Europees toezicht op accountants

Toezicht op accountants is onontbeerlijk voor gezonde verhoudingen in de organisatie van het accountantsberoep. Door vast te houden aan inhoud en principes en niet louter eisen te stellen aan vorm en specifieke regels kan Europa zich positief onderscheiden van de Verenigde Staten. Daarbij zie ik een toezichtsmodel voor mij waarbij ruimte is voor een zekere mate van zelfregulering, en waarbij evenwicht bestaat tussen regels en professionele vrijheid van de accountants om op het eigen oordeel te vertrouwen, teneinde de inmiddels onmiskenbare angstcultuur te bestrijden³.

3.1 Combineer extern toezicht met zelfregulering

Een efficiënte en constructieve organisatie van de

accountantsprofessie kan bijdragen aan versterking van de Europese kapitaalmarkt, maar hoe moet Europa dat organiseren? Dat na diverse affaires in de Verenigde Staten en Europa aan het begin van dit decennium iets moest veranderen was duidelijk⁴. Uit deze affaires trek ik twee conclusies; zelfregulering van accountants zonder extern toezicht werkt onvoldoende en externe accountants moeten hun consulting-activiteiten beperken om belangenconflicten te vermijden.

In de Verenigde Staten oefenen de PCAOB en de United States Securities and Exchange Commission (SEC) toezicht uit, maar 'post mortem' ook de rechter die vaak draconische aansprakelijkheden toekent in civiele procedures tegen accountants. Begrijpelijk daarom dat het accountantsberoep pogingen doet hun cliënten-risicoprofiel te reduceren; niet iedere klant is meer welkom. Zo voeren accountants voorafgaand aan opdrachtaanvaarding een verplichte beoordeling uit van de integriteit van potentiële cliënten (IAASB, 2004, par. 28).

Ook in Europa is toezicht op accountants onontbeerlijk, wil de markt kunnen vertrouwen op de financiële rapportage door beursgenoteerde ondernemingen. Het is daarbij noodzakelijk de onafhankelijkheid van de externe accountant te waarborgen om belangenverstrengeling te vermijden en kwaliteit te kunnen garanderen. Ik krijg echter de indruk dat wet- en regelgevers, zeker in de Verenigde Staten, zijn doorgeslagen bij de invulling van deze uitgangspunten. De herinrichting van het toezicht in de Verenigde Staten heeft accountants angstig gemaakt. Men durft mijns inziens niet meer op het eigen oordeel te vertrouwen en is bang voor een open relatie met de cliënten, hoewel diezelfde cliënten steeds hogere rekeningen moeten betalen. Wet- en regelgeving zoals de Sarbanes-Oxley Act hebben gezorgd voor een intensiever en inhoudelijker contact tussen de accountant en de Raad van Commissarissen. Deze grotere betrokkenheid van commissarissen juich ik toe. Maar net nu de commissaris een intensievere relatie met de accountant aangaat, lijkt de accountant in zijn schulp te kruipen. Angst tegen een van de duizenden regels te zondigen? Angst voor de interne vaktechnische afdelingen bij accountantskantoren, die plotseling aan de macht gekomen zijn? Angst voor de juristen, vooral de Amerikaanse, die beletten in een franke discussie met een onderneming iets te zeggen dat men later in een rechtszaak tegengeworpen krijgt? Angst een eigen interpretatie te geven aan een standaard, een interpretatie die voortkomt uit een specifieke ondernemingspraktijk? Angst, kortom, om het werk als accountant optimaal uit te voeren. Angst is

ook hier een slechte raadgever. Europese lidstaten zijn verplicht een doeltreffend stelsel op te zetten voor de uitoefening van publiek toezicht op accountants die wettelijke controleopdrachten uitvoeren en hun organisaties (Commissie van de Europese Gemeenschappen, 2006, uitgangspunt 20). Ik pleit ervoor dat op een andere leest te schoeien dan in de Verenigde Staten. Op de leest van onafhankelijkheid, kwaliteit en afdoende toezicht, maar ook op de leest van een constructieve, open en flexibele relatie met de cliënt. Pas dan kan de externe accountant zijn werk optimaal uitvoeren. De Europese Unie kan bijvoorbeeld een dubbel systeem van toezicht creëren. Een eerste systeem van zelfregulering, waarbij de professie zelf de kwaliteit van het beroep permanent stuurt, onder andere via aangepaste trainingen en opleidingen. Daarnaast zie ik dan een onafhankelijke toezichthouder op Europees niveau die controleert hoe het beroep in de praktijk wordt toegepast en uitgeoefend en die waar nodig snel en slagvaardig optreedt. Op het gebied van bestraffing van accountants denk ik aan administratieve boetes door de toezichthouder⁵, in combinatie met beperkte civiele aansprakelijkheid via de rechter. Natuurlijk moet een potentiële boete hoog genoeg zijn om een afschrikwekkende werking te hebben, maar de soms exorbitante vonnissen in de Amerikaanse rechtspraak zijn absurd. Als alternatief denk ik bijvoorbeeld aan een beleid van "three strikes and you're out"⁶. Wanneer de toezichthouder een accountantskantoor binnen een bepaalde periode driemaal op de vingers tikt, zou zo'n kantoor voor een forse periode een verbod kunnen worden opgelegd op het aantrekken van nieuwe cliënten. Deze maatregel brengt het voortbestaan van het kantoor niet in gevaar, maar wordt wel door de partners financieel gevoeld.

Onder Amerikaanse toezichthouders en wetgevers bestaat een zekere neiging hun toezicht tot over de eigen grenzen toe te passen. De PCAOB bracht in 2006 bijvoorbeeld plots een bezoek aan Ernst & Young in Londen, wat tot opschudding en verontwaardiging leidde. De Verenigde Staten raakte daarmee een gevoelige snaar, net in een periode dat er een bod van Nasdaq op de London Stock Exchange in de maak was. Het roept een fundamentele vraag op door wie de Europese Unie het toezicht op de accountantsprofessie wil laten uitoefenen. Geeft Europa die taak, ondanks de bepalingen omtrent het toezicht uit de Richtlijn Wettelijke Controle Jaarrekeningen, 2006/43/EG, impliciet en stilzwijgend over aan de PCAOB? Zou dat er niet toe bijdragen dat de Amerikaanse Financial Accounting Standards Board en de SEC de definitie van de standaarden en de orga-

nisatie van Europese aandelenmarkten steeds meer beïnvloeden? Mijns inziens moet de Europese Unie het toezicht in Europa zelf willen organiseren. Adequaat, professioneel en tevens volgens de culturele en juridische normen van het eigen bestel.

3.2 Creëer evenwicht tussen regels en professionele vrijheid

De Europese Unie moet overregulering vermijden door vast te houden aan inhoud en principes en te hoge eisen aan vorm en specifieke regels tegen te gaan. Het biedt een mogelijkheid de Europese Unie positief te onderscheiden van de Verenigde Staten, waar veel Amerikaanse en niet-Amerikaanse bedrijven kreunen onder Sarbanes-Oxley en volumineuze handleidingen van de Amerikaanse beurzen. De toezichthouders op beursgenoteerde bedrijven eisen inmiddels indrukwekkende hoeveelheden documentatie op het gebied van boekhouding, verslaglegging, externe controle; het roept de vraag op: is hier sprake van overregulering? Teveel en te streng toezicht kan een averechts effect hebben: accountants durven geen eigen, professioneel oordeel meer te geven; een open relatie tussen accountant en cliënt verschrompelt tot het angstvallig navolgen van regeltjes aan beide kanten. En als klap op de vuurpijl; een hogere rekening. In mijn overtuiging is het daarom goed voor de Europese aandelenmarkten te streven naar evenwicht tussen regels en professionele vrijheid, tussen toezicht en openheid en evenwicht tussen duidelijke principes en flexibele interpretaties. De bedrijven die in Europa noteren, zullen er veel baat bij hebben. Dit geldt zowel voor lokale als voor niet-Europese ondernemingen. Het evenwicht kan de concurrentiekracht van de Europese aandelenmarkt verhogen in de strijd om noteringen van ondernemingen uit opkomende markten.

Naar mijn verwachting zullen op de aandelenmarkten regionale blokken zoals Noord-Amerika, Europa, Azië en Latijns-Amerika nog geruime tijd een rol blijven spelen. Ik pleit daarom voor een driedeling tussen accountants die wereldwijd, regionaal of slechts nationaal opereren. Het toezicht kan vervolgens hierop worden toegesneden. Zo zouden de vier grote accountantskantoren⁷ units moeten opzetten die zich beperken tot de mondiaal opererende ondernemingen die in meerdere regio's actief zijn of in meerdere regio's een beursnotering hebben. Voor deze groep is internationale consistentie of onderlinge erkenning bij het handhavingsbeleid van toezichthouders cruciaal ter vermijding van meervoudig toezicht met dubbele toetsingen en onnodige administratieve lastenverzwaringen (Dassen en Roos,

2007, par 3.1.1). De oprichting van het Independent Forum of International Audit Regulators (IFIAR) beschouw ik in dat kader als positief⁸. Het biedt een platform voor samenwerking met andere mondiale organisaties zoals de International Federation of Accountants en vormt een belangrijke stap in het komen tot internationale convergentie⁹. De volgende laag accountantskantoren kan zich concentreren op cliënten die niet of nauwelijks verder gaan dan hun regio: Europese bedrijven in Europa, Noord-Amerikaanse bedrijven in Noord-Amerika. Deze regionale kantoren zouden slechts van doen hebben met regels en toezichthouders in hun eigen regio. Voor nationale spelers zou hetzelfde gelden, maar dan uiteraard op nationaal niveau. Een ander voordeel van deze driedeling is dat Europese bedrijven die niet buiten hun regio opereren of een notering hebben, niet meer hoeven op te draaien voor het aansprakelijkheidsrisico in de Verenigde Staten, omdat hun accountant niet op de Amerikaanse markt actief is. Dit leidt ertoe dat Europa ten volle kan profiteren van de voordelen van een – in vergelijking met de Verenigde Staten – beter kader voor de accountantsbranche.

4 (In)consistente toepassing van IFRS

De introductie van IFRS is een proces dat de afgelopen jaren velen heeft bezig gehouden. Het heeft een positief effect op de concurrentiekracht van Europese aandelenmarkten. Er is ook ruimte voor verbetering door IFRS verder te laten evolueren in een systeem van principes en door consistente interpretatie te bewerkstelligen.

Waarom nam Europa de stap naar IFRS en welke invloed heeft deze introductie gehad op de kracht van de Europese aandelenmarkten? Een geïntegreerde financiële binnenmarkt kan bijdragen aan de doelstelling uit de Lissabon-agenda de concurrentiekracht van Europa te verhogen. Het hanteren van één set verslaggevingsstandaarden in de Europese Unie bevordert de vergelijkbaarheid van financiële verslagen, verhoogt de transparantie en verlaagt vermogenskosten voor het bedrijfsleven. Het levert mijns inziens een positieve bijdrage aan de concurrentiekracht van Europese aandelenmarkten. Ook constateer ik dat de introductie van IFRS in Europa geen grote ongelukken heeft veroorzaakt, wat op zichzelf al een succes is bij een operatie van een dergelijke omvang. Toch is mijns inziens ook ruimte voor verbetering. Zo menen de Chief Executive Officers (CEO) van de Financial Times Stock Exchange 100¹⁰ (Mackintosh, 2006) en Ernst & Young (2006) dat financiële verslaglegging

van ondernemingen door IFRS uitgebreider en complexer is geworden. Ook levert het volgens hen veel informatie op die niet relevant is, noch voor het management bij het leiden van de onderneming, noch voor beleggers en analisten bij het beoordelen van de onderneming. Het proces van definiëren van standaarden is te academisch en leidt tot toegenomen volatiliteit van de financiële resultaten, vooral een gevolg van het fair value principe. Soortgelijke klachten waren ook in Nederland te horen¹¹, inclusief een enkele suggestie om van de beurs te gaan. Zo meldde Reesink N.V. in zijn persbericht van 29 november 2006; *“Het is de wens om niet volgens IFRS te hoeven rapporteren die aanleiding gaf om van Euronext naar Alternext over te stappen”*. Marra en Suijs (2004) concluderen dat het vooral voor jonge en innovatieve ondernemingen de toegankelijkheid van publiek vermogen kan belemmeren, vooral vanwege de toegenomen kans dat concurrentiegevoelige informatie voortijdig wordt geopenbaard. Een andere kanttekening luidt dat bij de toepassing van IFRS nog steeds sprake is van een nationale kleur. Vergoossen en Van der Wel (2002) illustreren enkele oorzaken met een uiteenzetting van obstakels voor consistente interpretatie en toepassing van IFRS in Europa. Voorbeelden daarvan zijn verschillen in de verslaggevingscultuur van lidstaten, de noodzaak onder IFRS tot het doen van schattingen, het verschijnsel IFRS-lite¹² en het feit dat de verplichting IFRS toe te passen zich slechts uitstrekt tot de geconsolideerde jaarrekening. De grote diversiteit in de presentatie van de winst- en verliesrekening en het gebruik van alternatieve winstbegrippen elders in het jaarverslag wekt volgens Brouwer (2007, p. 259) de indruk dat IFRS nog niet heeft geleid tot de gewenste hoge mate van vergelijkbaarheid. Onontbeerlijk om obstakels weg te nemen zijn voorlichting, opleiding en toezicht op de naleving van IFRS, aldus Vergoossen en van der Wel (2002, p. 569). Er dient bij voorkeur sprake te zijn van een balans tussen standaarden die zijn gebaseerd op gedetailleerde regels en standaarden die zijn gebaseerd op algemeen geldende principes¹³. Mijns inziens mag IFRS overigens evolueren naar een nog meer principle-based systeem: nagenoeg 2.500 pagina's aan standaarden is rijkelijk veel. Waar het vervolgens op aankomt is het gladstijken van interpretatieverschillen. De hamvraag is wie voor harmonisering van de interpretatie gaat zorgen. De Europese Commissie heeft in 2006 tijdelijk een informeel rondetafeloverleg ingesteld waarin belanghebbenden zijn vertegenwoordigd¹⁴. Wat mij betreft kunnen accountants ook zelf een collectieve, pro-actieve rol spelen bij de interpretatie van IFRS-principes en

-regels die voor meerdere uitleg vatbaar zijn, uiteraard in nauwe samenwerking met informatieverschaffers, toezichthouders en regelgevende instanties. Dit kan een positieve bijdrage leveren aan de kwaliteit van IFRS en snelle uniformering van de toepassing in Europa.

Welke lessen kun je trekken uit de introductie van IFRS in Europa? Aan de pluskant was het goed dat er een vastbesloten regelgevende instantie was en dat Europa imperfecte oplossingen op nationaal niveau heeft weten te vermijden. Denk hierbij aan de terugtrekking van de interpretatie rond CO₂-emissierechten en de toevoeging van de fair value optie aan International Accounting Standard 39 *Financial Instruments: Recognition and Measurement* (IAS 39). Aan de min kant is in mijn beleving te weinig rekening gehouden met de inbreng van ondernemingen. Denk bijvoorbeeld aan de enorme papierwinkel bij documentatie van hedge accounting volgens IAS 39 *Financial Instruments: Recognition and Measurement*. Voorts lijken de standaarden vanwege hun complexiteit meer toegesneden op één bedrijf dan op een onderneming met meer dan duizend dochtermaatschappijen. Een snelle, radicale modificatie van IFRS is wat mij betreft niet in het belang van stabiliteit en rust op de kapitaalmarkt. Op termijn moet IFRS in Europa echter wel meer consistent worden toegepast, dient de complexiteit te worden gereduceerd en is het van belang dat de standaarden meer praktische relevantie tonen voor de kapitaalmarkten om de aantrekkingskracht van de Europese aandelenbeurzen te vergroten.

5 Conclusie

Europa neemt een vooraanstaande positie in op verscheidene financiële markten. Op de mondiale aandelenmarkt is Europees tegenwicht tegenover de Verenigde Staten mijns inziens nog te zwak. Versterking van de positie vereist creatie van één Europese kapitaalmarkt, inclusief hechtere samenwerking of zelfs fusie van nationale toezichthouders op aandelenbeurzen. Ook een slagvaardig accountantsberoep met onafhankelijk toezicht kan bijdragen aan versterking van de Europese aandelenmarkt. Het louter stellen van eisen aan vorm en specifieke regels leidt echter tot een angstcultuur onder accountants waarbij niemand is gebaat. Vandaar dat de Europese Unie bij de organisatie van het accountantsberoep dient te streven naar evenwicht tussen regels en professionele vrijheid van accountants en overregulering dient te vermijden. Dit kan de Europese Unie bereiken door een dubbel systeem van toezicht met

hoge administratieve sancties voor accountants die zich niet aan de regels houden en een beperkte civiele aansprakelijkheid. Ook een driedeling tussen accountants die wereldwijd, regionaal of slechts nationaal opereren kan daaraan bijdragen. De introductie van IFRS in de Europese Unie beschouw ik als een succes vanwege de bijdrage aan een geïntegreerde financiële binnenmarkt. Toch zie ik ook ruimte voor verbetering. Zo mag IFRS nog verder evolueren naar een eenvoudiger systeem van principes en dient de Europese Unie te streven naar consensus in interpretatie en toepassing. Het gladstrijken van interpretatieverschillen bevordert de vergelijkbaarheid van financiële verslagen, verhoogt de transparantie en verlaagt daarmee vermogenskosten voor het bedrijfsleven. ■

Literatuur

- Bloomberg, M.R., en C.E. Schumer (2007), *Sustaining New York's and the US' global financial services leadership*, January; zie: www.senate.gov.
- Brouwer, A.J. (2007), Rapportage over prestaties in de Europese Unie: Babylonische spraakverwarring?, *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, vol. 81, no. 6, juni, pp. 259-268.
- Commissie Corporate Governance, (2003), *De Nederlandse corporate governance code. Beginselen van deugdelijk ondernemingsbestuur en best practice bepalingen*, 9 december, Nederland, www.commissiecorporategovernance.nl.
- Commissie van de Europese Gemeenschappen (2006), *Directive of the European Parliament and of the Council on statutory audit of annual accounts and consolidated accounts and amending Council Directives*, 17 mei, Brussel, www.europa.eu.int.
- De Nederlandsche Bank (2005), Uitdagingen voor een beter functionerende EMU, *Kwartalbericht*, december, pp. 45-54, www.dnb.nl.
- Dassen R. en A.R. Roos (2007), De Wet Toezicht Accountantsorganisaties; een beschouwing, *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, vol. 81, no. 5, mei, pp. 174-185.
- Emanuel, J.A. (2005), *Interne beheersing: in control of in de krant? Beschouwing over een crisis*. Rede uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt van hoogleraar Bestuurlijke Informatieverzorging aan de Rijksuniversiteit Groningen, 1 februari.
- Ernst & Young (2006), *Observations on the implementation of IFRS. Part 1 Overall observations*, www.ey.com.
- Europees Parlement (2004), *Directive 2004/39/EC on markets in financial instruments amending Council Directives 85/611/EEC and 93/6/EEC and Directive 2000/12/EC of the European Parliament and of the Council and repealing Council Directive 93/22/EEC*, 21 april, Brussel.
- Hoeven, R.L. ter (2005), Principle-based versus rule-based accounting standards. Waar ligt de balans? In: *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, vol. 79, no. 10, oktober, pp. 475-485.
- International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB), (2004), *Quality control for firms that perform audits and reviews or historical financial information, and other assurance and related services engagements*, December, IFAC, New York, www.ifac.org.

- Mackintosh, I. (2006), *Why company chairmen were wrong about new rules. Recent high level criticism of international financial reporting standards was misplaced but not surprising*, 24 augustus, Financial Times.
- Marra, T.A. en J. Suijs (2004), De invloed van IFRS op een beursgang in de Europese Unie, in: *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, vol. 78, no. 5, mei, pp. 207-213.
- Ministerie van Buitenlandse Zaken (2000), *Brief van de minister van Buitenlandse Zaken aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal*, 20 maart, kamerstuk 1999-2000, 21501-20, nr. 113, Tweede Kamer.
- Ministerie van Financiën (2004), *Wet toezicht accountantsorganisaties. Memorie van toelichting*, Den Haag, www.minfin.nl.
- Sarbanes-Oxley Act of 2002 (2002), One Hundred Seventh Congress of the United States of America, 30 July 2002, Washington, www.sec.gov/about/laws/soa2002.pdf.
- Tas, L.G. van der (2006), Invoering van IFRS in de EU: achtergronden, kansen en bedreigingen, *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, vol. 80, no. 11, november, pp. 532-542.
- Vergoossen, R.G.A. en F. van der Wel (2002), Wereldstandaard financiële verslaggeving: IFRS of US GAAP?, *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, vol. 76, no. 12, december, pp. 565-573.

Noten

- 1 In september 2002 is in werking getreden de Europese IAS-Verordening (Verordening EG nr. 2002/1606 d.d. 19 juli 2002, Pb EG L 243 van 11 september 2002). Kern van deze IAS-Verordening is dat Europese ondernemingen met een beursnotering in Europa vanaf boekjaar 2005 verplicht zijn om in de geconsolideerde jaarrekening de standaarden van de International Accounting Standard Board (IASB) te gebruiken, althans de standaarden – thans genaamd International Financial Reporting Standards (IFRS) – die middels een zogenaamde comitologie-procedure voor Europees gebruik zijn aanvaard door de Europese Commissie.
- 2 De volledige naam luidt: *Directive 2004/39/EC on markets in financial instruments amending Council Directives 85/611/EEC and 93/6/EEC and Directive 2000/12/EC of the European Parliament and of the Council and repealing Council Directive 93/22/EEC*
- 3 Zie voor een uiteenzetting van het begrip "angstcultuur" ook de rede van Emanuels (2005) die het uiteenzet, gezien vanuit interne beheersing.
- 4 Gedoeld wordt op de gebeurtenissen bij ondermeer de Amerikaanse bedrijven Enron, Worldcom, Xerox, de Nederlandse bedrijven Ahold en KPNQwest en het Italiaanse Parmalat zoals beschreven in bijvoorbeeld de Memorie van Toelichting bij de Wet Toezicht Accountantsorganisaties (Ministerie van Financiën, 2004, pag 1).
- 5 Door inwerkingtreding van de Wet Toezicht Accountantsorganisaties kan de Autoriteit Financiële Markten in Nederland sinds oktober 2006 accountantsorganisaties en individuen die onder de maat presteren adequaat corrigeren. Het betreft bijvoorbeeld geldboetes oplopend tot € 900.000 en de mogelijkheid tot het intrekken van de vergunning. Een dergelijk gevarieerd arsenaal aan formele machts-handelingen zorgt ervoor dat de AFM proportioneel kan interveniëren. Dit vergroot de geloofwaardigheid bij accountantsorganisaties over de effectiviteit van deze maatregelen, omdat zij kunnen variëren naar gelang de te corrigeren situatie. Zie hiervoor ook Dassen en Roos, 2007, par. 3.1.2.
- 6 Het gedachtegoed "Three strikes and you're out" wordt toegepast in de Verenigde Staten en betreft verzwarende van een gerechtelijk vonnis. Deze methode is ingevoerd in 1994 door de "Violent Crime Control and Law Enforcement Act" en leidt voor misdadigers bij een derde veroordeling tot een levenslange gevangenisstraf. De aanduiding "three strikes and you're out" is afkomstig uit de honkbal sport. Zie bijvoorbeeld www.criminaldefenselawyer.com
- 7 De vier grote accountantskantoren zijn Deloitte, KPMG, Ernst & Young en Price WaterhouseCoopers.
- 8 Het Independent Forum of International Audit Regulators (IFIAR) is volgens het persbericht van 16 september 2006 opgericht op initiatief van toezichthouders uit de volgende landen: Australië, Brazilië, Canada, Denemarken, Duitsland, Engeland, Frankrijk, Ierland, Italië, Japan, Mexico, Nederland, Noorwegen, Oostenrijk, Singapore, Spanje, Zuid-Afrika en Zweden. Ook de Amerikaanse toezichthouder PCAOB is aangesloten. Andere organisaties die fungeerden als waarnemer waren: Financial Stability Forum, the World Bank, the International Organisation of Securities Commissions, the Basel Committee, the International Association of Insurance Supervisors, IFAC's Public Interest Oversight Board en de Europese Commissie.
- 9 IFAC is een mondiale organisatie waarbij 158 beroepsorganisaties van accountants in 118 landen zijn aangesloten en stimuleert aangesloten beroepsorganisaties de IFAC-regelgeving te integreren in nationale gedrags- en beroepsregels. De Nederlandse beroepsorganisatie van registeraccountants (NIVRA) is lid van IFAC en heeft zich eraan gecommitteerd IFAC regelgeving zoveel mogelijk te integreren in nationale beroepsvoorschriften. De beroepsorganisaties van Accountants Administratieconsulenten (NOVAA) is geen IFAC lid. Zie www.ifac.org.
- 10 De FTSE 100 is een index van ondernemingen die een beursnotering hebben in Londen.
- 11 Zie ook het themanummer "Eerste ervarigen met IFRS" van het Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie, waaronder de publicatie van Van der Tas (2006).
- 12 IFRS-lite doelt op de situatie dat ondernemingen pretenderen IFRS te hebben toegepast, terwijl dat niet het geval blijkt te zijn (Vergoossen en Van der Wel, 2002, p. 568).
- 13 Zie Ter Hoeven (2005) voor een meer uitgebreide uiteenzetting over de balans tussen standaarden gebaseerd op gedetailleerde regels en standaarden gebaseerd op algemeen geldende principes.
- 14 In de Accounting Regulatory Committee vergadering van 17 februari 2006 heeft de Europese Commissie geopperd te komen tot een tijdelijk rondetafeloverleg om bij te dragen aan het komen tot een consistente interpretatie en toepassing van IFRS. Het is de bedoeling dat relevante belanghebbenden zijn vertegenwoordigd, waaronder afvaardigingen van organisaties zoals de International Accounting Standards Board, Committee of European Securities Regulators, European Financial Reporting Advisory Group, the Federation of European Accountants, etc. Het initiatief heeft navolging gekregen; op 17 mei 2006 is het eerste overleg geweest.